

DR. MÁNDCS MIHÁLY.

CSALÁDFÁBÓL VISSZA A GYÖKEREKHEZ

-Kevesen születnek ilyenek-

Az idei Nyíregyházán megtartott LXVII. Országos Honismereti Akadémia „**A nemesség kötelez**” ünnepi megnyitóján hangzott el, hogy a rendszerváltás óta a honismereti – helytörténeti irodalom mikro szinten képes bemutatni a nemesség valós teljesítményét. Mennyire igaza van országos mozgalmunk elnökének, Debreceni – Droppán Bélának. Milyen fontos szerepe van a helytörténetnek a hazafias nevelésben, azt sokszor tapasztaltam. Ez adta most kezembe a tollat, hogy bemutassam, hogy az **idő** miket is tud produkálni.

Madách szavainak aktualitása jutott ismét eszembe. **Emlékezni több mint szükség.** Csak ez lehet a jövő záloga. Tanulságról esik szó. **Egy emberi értékeben gazdag, tartalmas életút,** mely mélyről - hátrányos **bizonytalan** helyzetből indult, **az ismeretlen** világba. **A gondviselésnek köszönhetően** egyfajta próféciával megáldva szószólója lehetett azoknak akiből való. Áldozattal vállalta, **s mi a mai diaszpórában élő utódai úgy érezzük példaként szolgálhat** mindazoknak, kik egy emberibb világ megteremtésén fáradoznak. **Memorábilis emlékezetre méltó esemény, cselekedet, értékmentés!**

Ez nem más, mint ősünk NOBILIS

MÁNDICH MÁTYÁS 1720. MATIJA MANDIĆ /MÁNDICS/

1675-1734

A családunk és szülőfalunk CSÁVOLY alapítójának egyike, aki egy és ugyanaz a személy. A kezdeti időszakról nem sok forrás maradt ránk. **Első információim a gyermekkori apai nagyapám látogatásaiból származnak,** aki népes családunk öt generációjáig ez elhunytak sírhalmát is megmutatta. **Felnőtt korom kutatásai során támaszkodhattam a szájhagyományokra, legendákra is A nemesi és egyházi okiratok hitelt érdemlőek voltak. Lélektani gyökerei vannak annak, hogy olthatatlan kíváncsiságunk, amikor századokkal ezelőtt élt ősünk nyomát kutatjuk. Gyökerek? Az is!**

Értéket hagyományoztak az utánuk jövő nemzedékekre. Ideje, hogy példájukkal újra felemlegessük. Tovább adjuk ezeket a történeteket. Óhatatlanul egyfajta mítosz teremtést is eredményez ez, beépül egy-egy település identitásába, hisz valós. Nem károsak az anekdoták, amelyek az idők során beépültek a helyi legendáriumba. Az ismeret átadásnak milyen nagy ereje és küldetése van! Naponta szembesülünk vele.(Mondják, akik megköszönik!)

Az ősökhöz való ragaszkodás nem pusztán nosztalgia, hanem a nemzethez tartozás egyik útja. **A nemzet történelmében, csupán hajszalér a család története,** amely biztosítja az állandó kapcsolatot a nagy egésszel, a körülöttük élő emberekkel Családunk ábrázolására a családfa szolgál. **Ki vagy? Honnan jössz?** Egyszerű kérdések, bonyolult válaszok. Kik azok akikkel egy nyelvet beszélünk, akikkel együtt gondolkodunk. **A családtörténet rekonstruálásához kutatás szükséges.** Ezt mindenki megteheti. Ugyanez vonatkozik a szülőhely megismerésére is! Mi ezt is **megtettük!**

Esetünkben a mai faluról esik szó.

A török hódoltság és a Rákóczi szabadságharc során a középkori falu Csávoly elnéptelenedett, melynek története 1198-ra nyúlik vissza. Története során többször kényszerült újból talpra állni, mint ezuttal is. A zárttelepülési falu alapnépessége a katolikus bunyevác nép volt, a horvát nép része, annak sajátságos etnikai csoportja.

Bonyolította a helyzetet, hogy a török kivonulása után a falu földrajzi helyzetét tekintve a császári és irály kamara BAJA városnak adományozta hűsége jutalmául. Ebbe a **Kalocsai Érsekség, mint földesura nem nyugodott bele.** Követelését peres útra terelte, **ami végül is 1730-ban sikerrel járt. Gróf Csáky Imre bíboros, a sorban a 70. Kalocsai érsek /1710-1730/ birtokba lépett. Vele egyidőben még két nemesi birtok volt a faluban. Cseszney és a Mándics családé /Wikipédia/, a Mándics családnak Baja városában is volt birtoka,** mely Baja város története 1989. 212. old. megerősítést nyert azzal, hogy nemes Mándics Mátyás bajai lakos panasszal élt a megye felé amiért adó terheket raktak rá, ami sérti nemesi alapjogait. Ezt orvosolták. A nemességet a szélesen kiterjedt család büszkén viselte. Francia mondás szerint “noblesse oblige” a nemesség kötelez. Szellemiségének hatására kötelességének érzete a kreatív tevékenységet a jótékonyág területén. A kiváltsági jogok megszűnésekor **1848-1849 esztendejében** Csávolyon 28 nemes volt. Az ország társadalmi keresztmetszetét nézni, látni, hogy a családok nobilisa, hogyan nemesedik **kérges tenyérré, tollforgató kézzé, munkalapú köpennyé!**

Az érsek birtokba lépésekor valóságos helyzettel megbékélve **folytatták a falu benépesítését.** A pereskedés során a község területét bérlő megyei alispán RADICS JÁNOS **önhatalmúlag Baja város és a Panadur község bunyevác lakói közül néhány családot kényszerített kitelepíteni a pusztaságba azzal a feladattal, hogy telepítsék újra otthonná a falut a régi helyén. A kitelepítettek között többen már előzőleg is megfordultak ekékkel ezen a területen bérlőként. Közöttük nemes Mándics Mátyás családja is.**

A török hazánkból való kivonulása után délről megindultak a szlávok a magyartalanított területekre. Gróf Csáky bíboros érseki birtokaira a délszlávok /sokacok, szerbek és bunyevácok/ kiegyenlítésére magyarokat, németeket és szlovákokat telepített.

A falu és családunk alapító őse 1722-ben bajai lakosként került Csávolyra, ahol leszármazottaival együtt véglegesen is ott talált otthonra. Miért és mikor hagyta el szülőföldjét a horvát országát? Ezekről kevés hiteles forrás maradt ránk. Ismereteink szerint ugyancsak a törökök üldöztetése miatt kényszerült oltalmat, menedéket keresni. Nem akarták vallásukat mohamedánra felcserélni./P. Unyi/ Egyes történészek szerint 1687-ben szervezett keretek között történt a menekülés a ferences rendi szerzetesek kíséretével a katolikus bunyevácok esetében. Szüleivel 12 éves korában gyermekként volt tagja az elvándoroltaknak. A szóbeszéd szerint sokan a hercegovinai vilajöttből, valamint a likai és klisszai szandzsákból érkeztek Magyarország területére. Ők nevezetesen a Duna-Tisza közti bácskai Zomborban találtak oltalomra. Itt bővült tízre testvéreinek száma. Azért Zombor városában, majd Baján, mert itt kapott lehetőséget. Ugyanis időközben a Császári udvar Haditanácsa önálló hatáskörrel a zombori és bajai járás határvidékén fegyveres határőr szolgálatot létesített. A Csávolyi Urbárium 1772 /2013 c. könyvben írtam a határőrvidék szervezéséről, miszerint az szinte kivétel nélkül a török elleni harcokban edződött délszláv (bunyevác, sokac, szerb) betelepülőkből állt össze. Az új egység nem épühetett a rebellis magyarságra **Az erődökben parasztkatonák teljesítettek szolgálatot s azon felül különböző harcokban is rész vállaltak.**

Mátyás 41 éves korában öt gyermekes családapaként részt vállalt az 1716-18 közötti török-osztrák-velencei háborúban, ahol 1716 augusztus 5-én Péterváradnál a török sereg megsemmisítő vereséget szenvedett. Itt hős ősünk élete kockáztatásával hősiessé küzdött s érdemet szerzett a csatában. Ezért Bács-Bodrog megye nemesi elöljárósága Mándich Mátyást armalis nemességre terjesztette fel a királyhoz, melyet Bécsben 1720. április 29-én III. Károlytól meg is kapott. Ezt 45 évesen, 1720. október 3-án Baján tartott közgyűlésen hirdették ki. A nemesi oklevél és a családi címer együtt tükrözi hősi érdemeit Amint tudjuk akkor már ő is bajai lakos volt. Testvéreinek sorsát nem ismerjük. Gyermekei közül is csak a Baján született és keresztelt Mihály fia és annak Csávolyon született Márk fia /vagyis az unoka/ vert gyökeret Csávolyon. Ezt a családfa tükrözi. /Ma a 14. generáció tagjai a legfiatalabbak. Napjainkban a csávolyi MÁNDICH /ch ts, ty, cs végződésű/ vezetéknév viselő törzsnek /dinasztiának/ nyolc ága van. A rokoni vagy névrokoni ragadványnevek szerint: a legnépesebbek mi vagyunk a”JOSZÁK”. A többiek: Crkvány, Kudros, Kuglis, Bono, Gyuka, Buvák és Prca. Ez a vezeknév nem ismeretlen kül- és belhonban sem. A katolikus bunyevácok és sokárok mellett a právoszláv szerbeknél sem és muzulmánoknál sem. A vezetéknév mely évben és hol jelent meg még, a családfánk mellékletéből tűnik ki, mely SEKULIĆ ANTE akadémikus összeállítása. (Zbornik... Zagreb, 1986/269.p.) Családunk ragadvány nevével /csúfnév/ a szájhagyomány szerint azért ragadt ránk, mert a férfiak közül sokan kapták a József-Josza keresztnevet. A bunyevácoknál divat a ragadványnév, akár több is.

Sokat tudhatunk meg a csávolyi eseményekről Baja történetéből és a Bajai Ferences Zárda Ház történetéből -”Historia Dumus-ából” /1694-1840/ . Hisz 1748-ig amíg falunknak nem volt külön papja, plébániai rangja, a bajai ferences atyák jártak ki pasztorálni a bunyevácokat. Náluk vezették addig az anyakönyvezést, keresztelést is. Baján a ferenceseknek rendházuk volt. Ezt újjá kellett építeniük és 1717-ben a leégett templomot is tető alá hozták. Nagyon sokat köszönhetünk nekik. Az irodalomnak is köszönhetően a bunyevácok őshazájuként, szimbolikusan a Buna folyó forrásvidékét tekintik. Ma is a Blagaj-i katolikus templom márványtábla hirdeti. A bunyevác a rokoni elnevezést 161 szóval fejezi ki. A bunyevácok letelepedésének 350 éves jubileumának tiszteletére a Bajai Horvát Nemzetiségi Önkormányzat zarándokutatót szervezett Međugorjéba kis kerülővel útbajtva BUNA folyó forrását is. Ott koszorúzási emlékünnepe keretében az alábbi szövegű horvát nyelvű márványtáblát helyezték a Blagaj város katolikus templomának külső falára.

“Bure povijesti davno su nas udaljile od izvora Bune od krsne hrcegovine, domovine naših predaka. Sa daleki ravnica Bačke vraćajući se korijenima u znaku sjećanja. Hrvati bunjevci iz Mađarske. 2009.

Nyers fordításban: a történelem viharai rég eltávolítottak bennünket BUNA folyónk forrásától, a szirtek Hercegovinai őseink hazájától. A messzi bácskai rónaságtól térünk vissza gyökerinkhez az emlékezés szándékával. A MAGYARORSZÁGI HORVÁT-BUNYEVÁCOK 2009.

Identitás szempontjából fontos esemény volt az is amikor 400 évvel ezelőtti ”magterületi bunyevác őseink” saját címerük adományozását kérték. Akkor a magyar-horvát állam trónján a Habsburg II. Rudolf /1576-1608/ német római császár ült. A címer alsó zöld mezejét keskeny fehér pólya vízszintesen metszi, mely a leírás szerint a Buna folyót szimbolizálja. 1605-ben meg is kapták a címet. A magyar királyi kamara törvényei szerinti adományt.

Felnőtt koromban 1972-ben a Művelődésügyi Minisztérium küldetésében nemzetiségpolitikai kutatási feladatokkal 5 hónapos vendége voltam, mint ösztöndíjas a Novi-Sadi Egyetemnek. Zárásként a teljes Jugoszláviát kirándulásként jártam be. Így jutottam el a Dalmát Hercegovina és Boszniai levéltárakba is. /Sremski-Karlovci, Sarajevó, Mosztár vagyis a Buna folyó környékére is. **Jelképesen tisztelegtem őseim emlékének. Izabella** történelem szakos **lányom** az idei nyáron jutott el Bosznia Hercegovina területére, a Buna hajózható folyó Európa legnagyobb forrásához, a szimbolikus szülőföldre. Ez a folyó maradt fenn a közismert népdalainkban is. “Didovi nam iz daleka / Ondud gđi je Buna reka. Őseink a messzeségből jöttek, /Buna folyó mellől özönlöttek. *Refrén:* Davor oj Benjevče! Hej, hej hej bunjevác.” A bunjevácoknál divatos a Davor és Ljeljo hajdani pogány hitük idejéből átmentett régi istenek neveinek használata még ma is. Nekünk ez a vidék a szépek-szépe marad mindörökké. A szikla oldalában a Dervislaki történelmikiállítás maradandó élmény. /Mohamedán kolduló szerzetesek otthona volt egykor./ Ezt látni kell! Lelki szememmel láttam, hogy egykoron ilyen messziről, hogy kerülhetett Csávolyra is őseim némelyike, ismertebb szóval, **integrálódtak. Hát nem ironikus dolog, hogy falualapító ősem** az én szülőfalumban talált oltalmat, menedéket, mint menekült, új hazát évszázadokkal ezelőtt. Bizonyára menekülés közben a visszatérésre is gondolhatott, de a gondviselés másképpen rendezte dolgait. Csodálatos dolgokra képes a történelem. Új hazájában szerzett érdemeiért megbecsülésben, elismerésekben részesült, egy nyelvet beszélt velünk. **Falunk újra benépesítéséről írásos emlék nem maradt ránk** csak a szájhagyomány és a legendái. Az irányítás a vének kezében volt. Kényszerhatás nélkül az elmenekültek is sokan visszaszivárogtak rokonai, ismerőseik segítségével. **Írás helyett** katolikusokként azért egy **méltó jelet hagytak maguk mögött**, melynek **üzenete van**. A maguk részére készült “zemunicák” építése közben **emlékjelet** állítottak a harangláb állításával ahová Baján öntetett 60 kg-os kis harangot helyeztek el. A rajta levő felirat **üzenet értékű!** Ez a harang útját bejárva **1800-ban** alapított **községi temető kápolnájába került**. Annak csonkatornyában lakik és búcsúztatja az árnyékvilágból távozókat. Hát nem érdekes ez az élet, ahogy ez a kedves kis harang a mai falu ébredésének szárnybontásának kezdetén az új honfoglalóknak a jövőbe vetett hitét, észt, erőt és szent akaratát jelentette, addig ma földi éltől való búcsúzó hangját jelenti - akár ezt is szimbólumnak értelmezhetnénk- mert az utóbbi időben szülőfalumban sokkal több bunjevácot temetnek, mint ahányat keresztelnek. A harangszó hívás, figyelmeztetés, emlékezés, emlékeztetés, védelem, védekezés egyaránt. A harang szava egykor végig kísérte az emberek életét.

Csávoly, mint újbóli **ma is funkcionáló kétezer alatti lakosságú község** -szorgalmas alapítóinak köszönhetően **1734-ben vette fel mai alakját**. A jobbágyfalu **alapító okiratát** az alapító **Zajezdai gróf Patachich Gábor érsek adta át** a község 26 adófizető háztartás **200 bunjevác lakójának**. Idők múltán a zárt település **belső migrációval** katolikus magyarokkal, majd németekkel bővülve **lett három nyelvű**. Szállóigévé vált, hogy a lakosság három nyelven dicséri Istenét és egy szívvel szereti magyar hazáját!

A temetőben viszont a régi fejfákról elhordja lassan a szél a neveiket. Erre ma azt mondják az élet megy tovább. Talán csak a magamfaja szentimentális lélek érzékeli a felsoroltak közötti diszharmóniát... agyam párban a szívemmel, most is a múltban kalandozik. Szépkoromban /91 év – családfánkban az első, aki megélte ezt a kort -./ gazdag történelmi idők, fájó momentumokra a benne élt alkotó-teremtő emberekre gondolok, azok örömeire és bánatára. Emlékezetem lelki színpadán kiváló személyiségek, híres emberek sora jut eszembe családukból és a Csávolyról elszármazottakból.

Herakleitosz görög filozófus szerint is:

“Minden nap megszűnik valami, amiért az ember szomorkodik, de mindig születik valami új, amiért érdemes élni és küzdeni. “Meg kell találni a feladatot, a szolgálatra érdemes ügyet , amelyért érdemes élni. Az életben különbözünk, de a halálban egyenlők vagyunk.

Radnóti szavaival vallom: „Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent, nekem szülőházám itt e lángoktól ölelt kis ország, messzeringó gyermekkorom világa.”

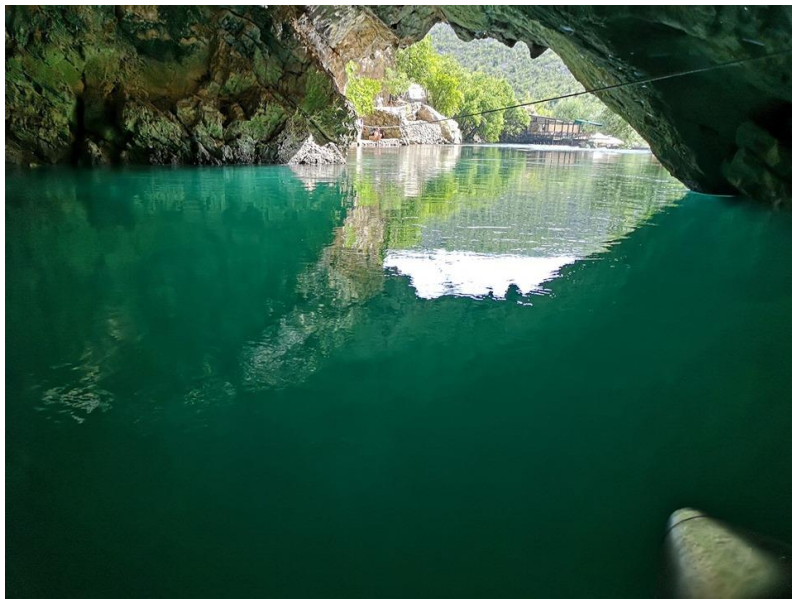
Soha sem tudnám elhagyni saját elhatározásomból. Hiszem, hogy Csávoly az utóbbi 285 éve alatt a népek országútjából a népek békés otthona lett mindenkorra.

A mi feladatunk múltunk ezen hagyatékát a jövő számára megtartani, átörökíteni. Megőrizni azok emlékét, akik kiemelkedő érdemet szereztek népük és pátriája üdvére, szülő és lakóhelyük szolgálatában.

„Soha el nem múló hálával tartozunk őseinknek!”

Csávolyon, 2019 őszén

Melléklet: A Buna folyó és környéke ma

Irodalom:

- HEKA LÁSZLÓ: A szegedi dalmaták (bunyevácok) története
Szeged, 2009. (két nyelvű)
- MÁNDICS MIHÁLY: A magyarországi bunyevác-horvátok története
Kecskemét, 1989. (két nyelvű)
Egy élet emlékei – Csávoly,2003.
- SOKCSEVICS DÉNES: Horvátország a 7.századtól napjainkig
Budapest, 2011.